

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

**ПОЛІТИКА ТА ПРАВО
В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПОШУК РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

...

23 КВІТНЯ 2024

**Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2024**

УДК 32:341.3«364»(082)
П 50

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 8 від 28 березня 2024 року)*

П 50 **ПОЛІТИКА ТА ПРАВО В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОШУК
РІШЕНЬ** : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред.
П. В. Горінова ; Навчально-науковий інститут права та політології
УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). – Київ :
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – 399 с.

Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень» містить короткий зміст результатів науково-дослідних робіт наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів закладів вищої освіти, наукових установ і організацій. Збірник присвячено аналізу й оцінці політичних і правових аспектів у контексті воєнного стану, з особливим акцентом на українські реалії та міжнародну перспективу. У збірнику широко представлені теми, що стосуються захисту прав людини, правового регулювання під час воєнного стану, ролі національних та міжнародних інституцій у забезпеченні правопорядку та справедливості. Велика увага приділена питанням соціального захисту військовослужбовців та цивільного населення, особливостям правосуддя в умовах воєнного стану. Дослідження в збірнику відзначаються глибоким аналітичним підходом та різноманітністю методологій, що дозволяють оцінити складність та багатовекторність правових і політичних викликів сучасного світу.

Збірник є джерелом для науковців, юристів, політологів, а також для всіх, хто цікавиться глибоким розумінням сучасних правових і політичних реалій. Він сприяє науковому діалогу, обміну знаннями та досвідом між фахівцями різних галузей, що є ключовим для вироблення комплексних підходів до вирішення глобальних викликів сучасності.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

УДК 32:341.3«364»(082)
DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-MK_NNIPiP_2024

© Автори публікацій, 2024
© ННПіП УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

Марина ОСТАПЕНКО / Maryna OSTAPENKO

*доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політичних наук
Навчально-наукового інституту права та політології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ)*

МОЛОДЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Не потребує додаткової аргументації теза щодо важливості ролі молоді у житті суспільства. Молодь є певним «зрізом» майбутнього суспільства, що дозволяє окреслити напрямок його розвитку і прогресу, соціально-економічної, культурної, політичної, правової та іншої сфер. В умовах збройної агресії РФ проти України молодь активно бере участь у захисті країни. Варто додати, що після завершення війни молодь також буде брати участь у відновленні і розбудові «нової» України з урахуванням викликів і тенденцій сучасних умов. Ситуація воєнного часу позначилася на молоді, змінила її життя, загострила низку негативних відчуттів та станів (страх за своє життя та життя близьких людей; тривогу; невизначеність тощо). З іншого боку, складні умови нинішнього життя не можуть позбавити молодих людей прагнення жити повним та активним життям, а саме навчатися, працювати, займатися спортом, самовдосконалюватися тощо.

Якщо щодо ролі молоді у розвитку суспільства однакова позиція і науковців, і практиків, то щодо визначення вікових меж є певні дискусійні моменти. Так, згідно вітчизняних нормативно-правових документів, молодь – «це громадяни України віком від 14 до 35 років» [1]. У Резолюції 2250 Ради безпеки Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) визнається, що «молодь – це особи віком від 18 до 29 років» [7]. Разом з цим, в згаданому документі вказується можливість визначення вікових меж на національному та міжнародному рівнях, серед яких і визначення молоді в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН [7]. В останніх документах молоддю вважається соціальна група віком від 15 до 24 років [8]. У Стратегії Європейського Союзу молодь – це люди віком від 13 до 30 років [2].

Також можна зазначити, що фахівці поділяють молодь на такі групи як: школярі (14-17 років); студентство (18-24 роки); молодь, що працює (25-29 років) [2]. Логічно, що молодь віком 30-35 років (що відповідає нормативним документам) також доповнює останню групу. Разом з тим, часто ця група з якихось причин позбавлена окремої дослідницької уваги. Варто відзначити, що у 2020 році у Верховній раді України було ухвалено законопроект «Про основні засади молодіжної політики» (№ 3718), у якому пропонується знизити вік молоді до 29 років. Аргументується це тим, що є проблеми з цілеспрямованим використанням ресурсів підтримки молоді, а також це наближення до європейських стандартів [2].

Молодь є групою, яка долучається до громадських ініціатив. Як слушно зауважують фахівці, що «саме молодь як найбільш проактивна частина громадськості, використовуючи різноманітні канали комунікації (передусім соціальні мережі), змогла об'єднатись і миттєво акумулювати ресурси для допомоги державі перед обличчям ворога» [6].

Як вище зазначалося, вторгнення РФ на територію України позначилося на житті молоді. Які тенденції виявляють фахівці у молодіжному середовищі в умовах війни? Згідно дослідження, проведеного наприкінці 2022 року ГО «Аналітичний центр

Cedos» і дослідницькою агенцією «Info Sapiens» за підтримки Представництва Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України, МЗС Данії, окреслено такі: «зростання громадської активності, зокрема волонтерської діяльності; збільшення частки молоді, для якої серед пріоритетів – бути корисними своїй країні; зростання частки молодих людей, які не бажають виїжджати з України і частки молоді, хто хоче повернутись в Україну; підтримка територіальної цілісності України згідно кордонів 1991 року; збільшення частки молоді, яка підтримує вступ до НАТО та Європейський Союз (далі – ЄС); «зростання толерантного ставлення до стигматизованих вразливих груп» [3, с. 4-5].

Дослідниками також акцентовано увагу на тому, що перебуваючи за кордоном, більше половини опитаних респондентів вважають, що бути корисним Україні – це одна із важливих цілей в їхньому житті [3, с. 5].

У розрізі питання участі молоді у громадському та політичному житті результати згаданого вище соціологічного дослідження демонструють таку ситуацію. У 2022 році фіксується:

- низький рівень залученості молоді у діяльність інститутів громадянського суспільства (70% вказали, що не брали участі в діяльності жодного з інститутів громадянського суспільства);

- зростання удвічі частки тих, то долучався до участі у волонтерських організаціях (у 2021 р. – 8%, у 2022 р. – 16% опитаних);

- зростання участі молоді у діяльності благодійних або гуманітарних організацій (у 2021 р. – 7%, у 2022 р. – 8% опитаних);

- зменшення частки молодих людей, які брали участь у шкільному або студентському самоврядуванні (у 2021 р. – 12%; у 2022 р. – 8%);

- зниження участі у діяльності молодіжних і дитячих організацій (у 2021 р. – 5%; у 2022 р. – 3%);

- зниження участі у молодіжних радах (у 2021 р. – 4%; у 2022 р. – 2%);

- зниження участі у діяльності організацій, пов'язаних з освітою, мистецтвом, наукою, музикою (у 2021 р. – 9%, у 2022 р. – 6%), спортом та дозвіллям (у 2021 р. – 9%; у 2022 р. – 4%) [3, с. 62].

Заслуговує на увагу питання участі молоді у діяльності молодіжних та дитячих організаціях. Результати дослідження зафіксували низький рівень залученості молоді (у 2021 і 2022 рр. – 2% опитаних є членами цих організацій). Також знизилася епізодична участь молоді у діяльності цих організацій (у 2021 р. – 5%, у 2022 р. – 4% респондентів іноді відвідували окремі заходи цих організацій) [3, с. 61].

Серед причин, які пояснюють окреслені тенденції, фахівці визначили війсьний стан; дистанційне навчання; низький рівень обізнаності про діяльність молодіжних і дитячих організацій тощо. Щодо останнього, то досить чіткою є проблема поінформованості у молодіжному середовищі про існуючі молодіжні і дитячі організації: «тільки знаю, що такі існують» у 2021 р. – 33%, у 2022 р. – 43%; «ні, не знаю» у 2021 р. – 40%, у 2022 р. – 37%; «дізнаюся про їхню діяльність медіа» у 2021 р. – 14%, у 2022 р. – 8% [3, с. 61].

Дослідники також відзначають і низьку участь молоді у діяльності політичних партій та об'єднань. За результатами дослідження ГО «Молодіжна платформа» у 2022 менше, ніж 1% опитаних респондентів вказали, що вони беруть активну участь у діяльності цих організацій; 2% – є членами цих організацій, але не виявляють активності у їхній діяльності; 7% респондентів зазначили, що відвідують заходи, але

не є членами цих організацій; 84% опитаних не планують брати участь у діяльності політичних партій та об'єднань [цит. за: 3, с. 63].

Щодо участі молоді на рівні місцевих громад, то переважна частина опитаних вказали на те, що молодь може долучатися до прийняття рішень у різних форматах, як офлайн, так і онлайн. Також 72% опитаної молоді висловили готовність долучитися до відновлення у своїй громаді, лише 1% вказали, що беруть активну участь у цьому. Серед причин такої низької залученості молоді люди виокремили невелику частку присутності молоді в органах влади, бюрократичність установ і процедур, недостатню обізнаність щодо інструментів громадянської участі, недостатність важелів впливу у молоді на органи влади тощо.

Разом з тим, можна виокремити і таку особливість, що більше третини молоді знають про існування молодіжних і дитячих організацій, проте лише 2% є членами цих організацій, а 4-5% виявляють ситуативну чи епізодичну участь у їхній діяльності. Це актуалізує проблему не лише інформування про діяльність цих організацій, а й посилення мотивації та стимулювання інтересу молоді та більш активної участі у них.

У цьому контексті варто звернутися до досвіду проведення серії діалогів з молоддю, ініційованих ГО «Молодіжна платформа» за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) в Україні, Міністерства молоді та спорту України. Ці діалоги було проведено у 2022 році і були присвячені «ролі молоді у гуманітарному реагуванні та подальшому відновленню України» [4]. Ініціатива проведення діалогів з молоддю на цій платформі проводяться і нині [5].

За підсумками цих заходів були окреслені запити і проблеми молоді, які дозволяють визначити шляхи роботи щодо стимулювання її інтересів та участі у громадському та політичному житті. Зокрема: активізація діяльності молодіжних рад і створення мережі молодіжних центрів; підтримка взаємодії і зокрема забезпечення міжсекторальної взаємодії з владою; допомога та адаптація внутрішньо переміщених осіб; активізація інформаційної та просвітницької діяльності; посилення уваги до проблеми працевлаштування та розвитку молодіжного бізнесу (фінансова підтримка проєктів молоді); залучення до проєктів та ініціатив соціального спрямування; надання психологічної допомоги і психологічних консультацій; національно-патріотичне виховання (популяризація української культури; дії та заходи з обмеження російського контенту) [3, с. 62-64].

На місцевому рівні для посилення громадської активності молоді люди відзначили пріоритетність таких шляхів: створення молодіжних проєктів для або за участі молоді; фінансування проєктів молоді; комунікація та проведення публічних заходів, де беруть участь доросла і молодіжна аудиторії; створення молодіжних центрів для організації дозвілля; просвітницька робота щодо суспільно важливих тем; проведення суспільно важливих заходів; запровадження і розвиток практики стажувань на базі інститутів громадянського суспільства; більш активне висвітлення про життя громади у соціальних медіа [3, с. 66].

Отже, згадані соціологічні дослідження не розкривають пласт усіх проблем молодіжного середовища в умовах воєнного стану. Проте висвітлюють певну дистанцію між готовністю молоді брати участь у громадському, політичному житті і реальною участю. Збройна агресія рф проти України актуалізувала патріотичні почуття і національну свідомість молоді, посилила громадську активність молоді у формі волонтерства та соціальних ініціатив. Це може стати основою для

стимулювання подальшої громадської участі та розширення її форм та інструментів, а також для активізації участі молоді у політичному житті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 28, ст. 233. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
2. В Україні планують знизити офіційний вік молоді з 35 до 29 років. Укрінформ. 2020. 21 липня. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3067292-v-ukraini-planuut-zniziti-oficijnij-vik-molodi-z-35-do-29-rokiv.html>
3. Вплив війни на молодь в Україні. ГО «Аналітичний центр Cedos» і дослідницькою агенцією «Info Sapiens». 2023. URL : <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/vplyv-viyny-na-molod-v-ukrayini>
4. Діалоги перемоги: участь молоді у відновленні України. ГО «Молодіжна платформа». 2022. URL : <https://www.prostir.ua/?grants=zaproshennya-do-uchasti-v-initsiatyvi-%E2%80%8Edialohy-peremohy-uchast-molodi-u-vidnovlenni-ukrajiny>
5. Молодіжний форум «Роль молоді у відновленні України». Міністерство молоді та спорту України, ГО «Молодіжна платформа». URL : <https://mms.gov.ua/news/molodizhnyi-forum-rol-molodi-u-vidnovlenni-ukrainy>
6. Ясьмо О. Молодь як рушійна сила повоєнної відбудови України. СД «Платформа». URL : <https://sdplatform.org.ua/blogs/youthrecovery>
7. Resolution 2250 (2015) / adopted by the Security Council at its 7573rd meeting, on 9 December 2015. URL : <https://digitallibrary.un.org/record/814032?ln=ru&v=pdf>
8. Resolution adopted by the General Assembly 50/81. World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond. 13 March 1996. URL : <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%20FRES%20F50%20F81&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

УДК 349.6

Олег ПАНКЕВИЧ / Oleh PANKEVYCH

*кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
Львівської лабораторії прав людини і громадянина*

*Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України (м. Львів)*

ЗРУЙНОВАНЕ ДОВКІЛЛЯ: ПОГЛЯД НА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Згідно з даними міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Р. Стрільця, Росія за час розв'язаної нею повномасштабної війни вчинила в Україні майже 4 тисячі випадків екологічних злочинів на загальну суму шкоди понад 2,4 трильйона гривень. Найбільшої шкоди зазнає атмосферне повітря – це майже половина від усіх збитків, бо вибухи, пожежа – це неконтрольований викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Коли рашисти палять ліс, то крім збитків лісу та біорізноманіття, ми маємо викид забруднюючих речовин, який точно буде переміщений десь в іншу частину не тільки України, не тільки Європи, а й світу [1].

У цьому зв'язку вважаємо за потрібне звернутися до деяких правових позицій Європейського суду з прав людини щодо захисту екологічних людських прав.